

Opinnäytetyö (AMK)

Musiikin koulutusohjelma

Musiikkipedagogi

2014

Esko Parikka

VERTAISOPPIMINEN KLARINETINSOITON OPISKELUSSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Musiikin koulutusohjelma | Musiikkipedagogi (AMK/täydennyskoulutus)

22.05.2014 | 21 sivua + 4 sivua liitteitä

Soili Lehtinen

Esko Parikka

VERTAISOPPIMINEN KLARINETINSOITON OPISKELUSSA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia vertaisoppimista klarinetinsoiton opiskelussa sekä sitä miten klarinetinsoiton opiskelija kokee yhteissoiton yksilöllisten soittotuntiansa lisänä. Esittelen kokemuksen kautta kehittyneen käytössä olevan opetusmenetelmäni ja pohdin sen toimivuutta vertaisoppimisen näkökulmasta. Käytän apuna kirjallisia lähteitä sekä osalle klarinetti luokkani oppilaista tekemääni kyselyä.

Sekä lähdekirjallisuus että kyselyn vastaukset tukevat kokemukseen perustuvaa lähtöolettamustani siitä, että vertaisoppiminen yhteissoiton myötä vaikuttaa klarinetinsoiton oppimiseen positiivisesti. Vertaisoppiminen luo positiivista kilpailua ryhmän sisään. Yhdessä soittaminen totuttaa muiden kanssa työskentelyyn ja opettaa pitkäjänteistä työntekoa. Yhteissoitto edistää oppilaan musiikillista kehitystä harjaannuttamalla jatkuvasti orkestereissa ja myöhemmin ammattilaistasolla tarvittavia taitoja. Lisäksi yhdessä soittaminen tuo iloa elämään ja motivoi soittoharrastuksen jatkamista.

Tärkeää olisikin, että soitonopettajat näyttäisivät oppilaille esimerkkiä yhteistyöstä musisoimalla yhdessä. Se veisi myös soitonopettajien omaa musiikillista kehitystä eteenpäin. Koko elinikäisen muusikkona kasvamisen läpäisee yhteisöllisyyden punainen lanka: yhdessä soittaen alkeista ammattilaiseksi.

ASIASANAT:

vertaisoppiminen, klarinetti, yhteismusisointi, yhteisöllisyys

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in music | Music Pedagogue

2014 | 21 pages + appendices 4 pages

Instructor: Soili Lehtinen

Esko Parikka

PEER LEARNING IN STUDYING CLARINET

The purpose of this thesis is to examine peer learning in clarinet studies and to study how a clarinet student experiences playing in a group as an addition to private lessons. I will present the teaching method I use which is based on my own experience and will reflect its functionality from the perspective of peer learning. In addition to the theoretical background I will summarize the results of a survey conducted; the respondents are some of my clarinet class students.

Both the theoretical background and the survey results support my hypothesis which is that peer learning has a positive impact on studying the art of clarinet playing. Peer learning creates positive competition in the group. Playing together accustoms to working with others and teaches resilient working. Playing together also improves students' musical development by constantly training the skills that are needed in playing in orchestras and later on at a more professional level. Playing together also brings joy and strengthens motivation.

It would be important that teachers set a good example of collaboration by playing together. That would also encourage teachers' own musical development. The idea of communality spans the lifelong process of growing as a musician playing together from beginners to professionals.

KEYWORDS:

peer learning, clarinet, chamber music, communality

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VERTAISOPPIMINEN JA YHTEISMUSISOINTI	6
2.1 Musiikin perustaso: instrumenttitaidot ja yhteismusisointi	6
2.2 Musiikkiopistotaso: instrumenttitaidot ja yhteismusisointi	7
3 YHTEISSOITTOA KLARINETEILLA	9
3.1 Kokemustaustaa klarinetinsoiton opettamisesta	9
3.2 Klarinettiperheen soittamista	10
3.3 Soittimen valinnasta	11
3.4 Yhtyeissä soittaminen	12
3.5 Yhtyeiden muodostaminen	12
4 VERTAISOPPIMISEEN LIITTYVÄT MAHDOLLISUUDET	14
4.1 Soitonopiskelun motivaatio	14
4.2 Ryhmässä työskentely	15
5 VERTAISOPPIMISEEN LIITTYVÄT PEDAGOGISET HAASTEET	18
5.1 Soitonopiskelun motivaatioon liittyvät haasteet	18
5.2 Ryhmässä työskentelyyn liittyvät haasteet	18
6 YHTEENVETOA	20
LÄHTEET	22

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake.

KUVAT

Kuva 1. Yhdessä soitto soi.	24
Kuva 2. Vertaisoppimista.	25
Kuva 3. Mukavaa yhdessäoloa.	26

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on pitkä kokemus omien soitto-oppilaideni kamarimusiikkitunneista. Niiden yhteydessä olen huomannut jonkinlaista ”joukko-oppimista”. Lapset ottavat toisiltaan vaikutteita ja neuvovat toisiaan. Kun soitetaan yhdessä, tunnelma on rennompaa kuin yksityisellä soittotunnilla.

Työni tarkoituksena on pohtia ja perustella vertaisoppimisen edistäviä vaikutuksia soittoprosessiin sekä sitä miten klarinetinsoiton opiskelija kokee yhteissoiton yksilöllisten soittotuntiansa lisänä. Esittelen kokemuksen kautta kehittyneen käytössä olevan opetusmenetelmäni ja pohdin sen toimivuutta vertaisoppimisen näkökulmasta. Käytän apuna kirjallisia lähteitä sekä osalle klarinettiopettajieni oppilaita tekemääni kyselyä.

Vertaisoppiminen on oppimista ryhmässä toisilta jäseniltä yhdessä tekemisen sivutuotteena. Yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi.

Rajaan aiheen klarinetinsoiton kamarimusiikin opetukseen, joka toteutetaan klarinettiperheen eri soitinten kesken. Työtapoina käytän aihetta käsittelevään kirjallisuuteen perehtymistä, omaa pohdintaa ja kyselyn tekemistä musiikkiopiston klarinetinsoiton oppilaille. Olen huomannut, ettei vertaisoppimisesta soittoprosessissa ole kovin paljoa kirjallisuutta. Kyselyssä selvitän miten vertaisoppiminen kamarimusiikkia soitettaessa vaikuttaa oppimiseen ja motivaatioon klarinetinsoitonopiskelussa.

2 VERTAISOPPIMINEN JA YHTEISMUSISOINTI

Vertaisoppiminen perustuu turvalliseen, yhteisölliseen ja rentoon ilmapiiriin. Tärkeitä ovat vapaa ajatustenvaihto, suvaitsevaisuus ja kilpailemattomuus. Lisäksi yksilöiden ja heidän ajatusmaailmansa kunnioittaminen on tärkeää (De Lisi 2002).

1800-luvulla psykologi Norman Triplett havaitsi, että kilpapyöräilijät kiersivät rataa nopeammin yhdessä kuin yksin harjoitellessaan. Kokeessaan hän pyysi lapsia kelaamaan uistinsiimaansa mahdollisimman nopeasti. Yksin kelaatessa se tapahtui hitaammin kuin yhdessä, vaikka lapsia ei kehoitettuakaan kilpailemaan keskenään. Myöhemmin tätä ilmiötä on tutkittu myös älyllisten ja psykologisten tehtävien avulla ja päädytty samaan tulokseen. Suoritus paranee muiden läsnä ollessa, vaikka läsnäolijoiden kesken ei olekaan mitään suoraa vuorovaikutusta (Aho 2009, 112). Tämän olen itsekin havainnut maratoneja juostessani. Aikani on aina ollut parempi yhteisessä maratonjuoksussa kuin yksin juostessa.

Taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän opetussuunnitelmissa otetaan vahvasti kantaa yhteismusisoinnin puolesta. Sen tärkeyttä ilon ja opiskelumotivaation vahvistamisessa korostetaan. Opetussuunnitelmissa nähdään olennaisina taitoina oppilaan muusikkouden kehittämiseksi vertaisoppimiseen liittyvät sosiaalisten taitojen ja keskinäisen vuorovaikutuksen kehittäminen, luonnollisesti suhteessa oppilaan ikään ja taitotasoon.

Musiikin perustaso: instrumenttitaidot ja yhteismusisointi

”Instrumenttiopetus ja yhteismusisointi muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Mahdollisuus soveltaa instrumenttitaitoja yhteismusisointiin opintojen alusta lähtien on tärkeä musiikin iloa luova ja opiskelumotivaatiota vahvistava tekijä. Yhteismusisoinnin opetuksen toteuttamistavat ovat suhteessa oppilaan ikään ja instrumenttitaitojen tasoon. Opintojen eri vaiheissa työskentely voi tapahtua esimerkiksi työpajoissa, periodeina tai projekteina. Yhteismusisoinnin integroiminen musiikin perusteiden opetukseen soveltuu erityisesti opiskelun alkuvaiheeseen. Kuuluminen erilaisiin kokoonpanoihin ja tyyllisesti vaihteleva, vaikeusasteeltaan sopiva ohjelmisto tukee parhaiten oppilaan musiikillista kehitystä. Yhteismusisoinnin opetuksessa painottuu myös ryhmän jäsenten sosiaalisten taitojen ja keskinäisen vuorovaikutuksen kehittäminen.” (Opetushallitus, 2005).

Musiikkiopistotaso: instrumentitaidot ja yhteismusisointi

”Musiikkiopistotasolla yhteismusisoinnin merkitys oppilaan muusikkouden kehittämisessä korostuu. Instrumenttiopetus ja yhteismusisointi täydentävät toisiaan ja rakentavat yhdessä pohjan osaamiselle, jonka varaan itsenäinen musiikinharastus ja mahdolliset myöhemmät ammattiopinnot voivat rakentua. Oppilaitoksen tehtävänä on pitää huolta siitä, että yhteismusisoinnin muodot ovat monipuolisia ja opetuksen tavoitteet toteutuvat jokaisen oppilaan kohdalla pääinstrumentista riippumatta. Oppimista edistävä koulutuksellinen näkökulma on aina ensisijainen toimintaa ohjaava tekijä.” (Opetushallitus, 2002).

Halusin tietää miten vertaisoppiminen käytännössä vaikuttaa oppimiseen, mm. onko sillä merkitystä soitonopiskelun motivaatioon. Ymmärsin, että avainasemassa ovat oppilaiden omat kokemukset. Päädyin selvittämään asiaa laatimalla kyselyn oppilailleni koskien heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan yhteismusisoinnista (liite 1). Valitsin klarinetti luokaltani kyselyyn vastaajiksi kaikki ne, joilla katsoin olevan tarpeeksi yhteissoittokokemusta. Kriteerin täyttäviä vastaajia oli kahdeksan, joista kaikki vastasivat kyselyyn. Vastaajat olivat iältään 13–19-vuotiaita. Toteutin kyselyn huhtikuussa 2014.

Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Pohjoisen pojat koulussa -hankkeessa oli mukana seitsemän peruskoulua eri puolilta Lappia. Hankkeessa haluttiin kehittää opetus- ja opiskelumuotoja, jotka tukisivat erityisesti poikien oppimista. Lopputuloksena tosin oli, että kaikki sukupuolesta riippumatta, sekä oppilaat että opettajat, hyötyivät hankkeessa käytetyistä opiskelumuodoista. Opiskelusta tehtiin entistä toiminnallisempaa ja elämyksellisempää. Eräs keino oli käyttää ylempien luokka-asteiden oppilaita pienempien vertaistukena, kummeina. Vertaisoppimisella oli positiivisia vaikutuksia. Sellaisetkin pojat, jotka eivät muutoin jaksaneet olla hiljaa ja keskittyä, keskittyivät nuorempien ohjaukseen ja oppivat mm. vastuuntuntoa (Laukkanen 2011, 54; Lauriala & Kotilainen 2011, 208). Myös omille oppilailleni tekemäni kyselyn vastaukset vahvistavat vertaistuen ja vertaisoppimisen merkitystä. Kyselyyn vastaajista kaikki kahdeksan auttavat mielellään kaveria klarinettiyhdyessä ja kuusi kahdeksasta vastaajasta muistaakin saaneensa toisilta oppilailta apua. Apua vertaisilta on saatu etenkin sormitukseen liittyen, mutta myös soittimen virityksessä, rytmeissä ja muissa soittoteknisissä asioissa.

Vertaisoppiminen palkitsee. Sirkka Nikkanen sanoo vertaisoppimisen edistävän pärjäämistä jatko-opinnoissa ja elämässä yleensä. Vertaistuella heikkokin oppilas saa onnistumiselämyksiä (Kaskinen 2010, 24).

Yhdessä soittaminen auttaa verkostoitumaan ja tuo mukanaan uusia ystävyys-suhteita (Louhivuori 2009, 19). Kaikki kyselyyni vastanneet kahdeksan oppilasta kertovat saaneensa ystäviä soittokavereistaan. Tämä voi mielestäni osaltaan lisätä luovuutta. Vertaisoppimiselle suotuisassa ympäristössä voi kokea luottavaisesti yhteisön jäsenyyttä ja tuntea olevansa sen täysivaltainen vaikuttaja (Kurkela 1993, 285), joten siinä on turvallista ottaa riskejä ja ylittää itsensä.

Artikkelissaan *Lapset toistensa opettajina* Riitta-Liisa Korkeamäki kokoaa useiden tutkijoiden näkemykset lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja vertais-suhteiden merkityksestä oppimisessa:

"Piaget'n (1959) teorian mukaan aikuisen ja lapsen välinen keskustelu johtaa epäsymmetriaan, koska aikuisella on tietämisen ylivalta eikä lapsi kykene esittämään omaa näkemystään (ks. Webb & Palincsar 1996). Piaget näkee näin ollen samantasoisien lasten ryhmän ideaalisena oppimiselle. Forman ja Cazden (1994) raportoivat, että symmetrisessä vertailusuhteessa voi tapahtua oppimista, johon lapset eivät vielä yksin pysty. Tällaisessa tilanteessa lapsilla on toisiaan täydentävä rooli. Webb ja Palincsar (1996) taas puolustavat lasten keskinäisen työskentelyn voimaa sillä, että lapset observoidessaan toisten lasten kanssa työskenteleä oppivat enemmän kuin havainnoidessaan aikuisia. Samalla lapset saavat uskoa itsensä toteuttamiseen. Vygotskin (Vygotsky 1978a) lähikehityksen vyöhykkeen idean mukaisesti kehitystä tapahtuu osaavamman ja vähemmän osaavan suhteessa niin, että osaavamman avustuksella vähemmän osaava pääsee potentiaaliseen tasoon, johon hän ei ensin yllä yksin, mutta kylläkin "huomenna". Fawcett ja Carton (2005) ja Wertchsh (1985) eivät näe oleellisena symmetriaa tai epäsymmetriaa, vaan pikemminkin sen, että kukaan ei vuorovaikutuksessa dominoi." (Korkeamäki 2006, 184).

Vertaisoppiminen on käyttökelpoinen menetelmä sovellettavaksi monilla eri aloilla. Esimerkiksi opetuslalla työskenteleville siitä on kehitetty sovellus työssä oppimiseksi ja työhyvinvoinnin parantamiseksi; vertaisryhmämentorointi, jossa yhdistetään vertaisoppimista ja mentorointia (Heikkinen, 2012).

3 YHTEISSOITTOA KLARINETEILLA

Taistelu siitä, että saisin opetettua jotain klarinetinsoitosta soitto-oppilailleni on pakottanut minut pohtimaan ja kokeilemaan erilaisia asioita. Kokemuksen myötä olen oivaltanut yhteisen tekemisen tarpeellisuuden opiskeltaessa juuri sellaisia orkesterisoittimia, joissa soittaja voi yleensä tuottaa vain yhden äänen kerrallaan. Sen sijaan kosketin- ja kielisoittimissa, jopa jousisoittimissa, soittaja pystyy halutessaan tuottamaan useita ääniä kerrallaan. Niinpä orkesterisoittimien opiskelussa onkin tarpeen tarjota oppilaille mahdollisuus sointuharmonian kuulemiseen ja kehittämiseen. Tämä valmentaa myös soittamiseen puhallin- ja sinfoniaorkestereissa, joissa on tärkeää, että jokainen eri soitinryhmä soi ensiksi keskenään yhteen ennen kuin koko orkesterin kokonaisuus aletaan hioa.

3.1 Kokemustaustaa klarinetinsoiton opettamisesta

Olen opettanut klarinetinsoittoa miltei kolmekymmentä vuotta. Näihin vuosiin mahtuu monenlaisia oppilaita ja useita musiikkioppilaitoksia. Alussa tuntiopettajan töitä tehdessäni yhteissoittotunteja (kamarimusiikkia) ei ollut. Oppilaat kävivät tunnilla pelkästään klarinetinsoittoa oppimassa. Kun klarinetin uutuudenviehätys oli ohi ja arki alkanut soittoharrastuksessa, moni oppilas kyllästyi. Soittotaidon etenemien vaatii kotiharjoittelua ja opettajalle soittamista ja pelkän melodian soittamista sekä harjoittelua ilman harmonioita. Yksiaänsen orkesterinsoittaminen on melko yksinäistä ilman kavereita. Kokeilin sitä, että oppilaani soittaisivat yhdessä, klarinettiyhtyeessä. Klarinetti on hyvä ja soveltuva instrumentti yhtyeiden muodostamiseen. Klarinettiperheeseen kuuluvat soittimet mahdollistavat laajat käyttömahdollisuudet yhteissoitossa. Lapset innostuivat kovasti ja saimme aikaan hyvän konsertin.

Tämä kokeilu jäi mieleeni. Tullessani Lapin musiikkiopistolle klarinetinsoitonopettajan virkaan v. 1991 minulla oli mahdollisuus pitää säännöllisesti joka viikko kamarimusiikkitunti omille klarinettioppilailleni. Kukaan oppilaistani ei kieltäytynyt näistä oman soittotunnin lisänä olevista klarinettiyhtyeen kamarimusiikki-

tunneista. Innostus yhdessä soittamiseen oli valtava. Olen huomannut, että pitemmällä olevat oppilaat neuvovat pienempiään soittoon liittyvissä ongelmissa oma-aloitteisesti. Pienet ja vähän suuremmatkin soittajat ovat tutustuneet toisiinsa ja muodostaneet ystävyys-suhteita keskenään. Kavereiden kanssa yhdessä on mukava harrastaa.

Myöhemmin yhtyeisiin ovat tulleet mukaan bassoklarinetit ja muut klarinettiperheen jäsenet. Näiden soitinten myötä sointiharmonia on leventynyt. Edellä kuvattu yhdessä tekeminen ilman kilpailua, hyvässä yhteishengessä on ollut palkitsevaa. Mielestäni käsite vertaisoppiminen kuvaa hyvin yllä mainittuja asioita, joita pohdin tässä opinnäytetyössäni. Esittelen kokemuksen kautta kehittyntä opetusmenetelmää ja pohdin sen toimivuutta vertaisoppimisen näkökulmasta.

3.2 Klarinettiperheen soittimista

Klarinetti on mielenkiintoinen ja kaunisääninen soitin. Useat erityyppiset klarinetit yhdessä muodostavat klarinettiperheen.

Klarinetti kuuluu puupuhallinsoittimiin. Nykyään niitä valmistetaan myös muovista ja Green Line -materiaalista. Muoviset instrumentit soveltuvat keveytensä ja helppohoitoisuutensa vuoksi lapsille, vaikkakaan äänenlaatu ei vastaa perinteisen puusoittimen äänenlaatua. Green Line -klarinetin materiaali on 95 % jauhattua grenadillapuuta ja 5 % synteettistä sidosainetta, jolla jauhe on sidottu yhteen. Näiden aineiden massasta rakennetaan soitin. Green Linen hyvä puoli on halkeamattomuus. Ammattisoittajat suosivat edelleen puusoittimia. Yleisin valmistuksessa käytetty puulaji on grenadilla, mutta nykyisin muitakin erikoisia puulajeja käytetään.

Klarinetit ovat transponoivia soittimia. Esimerkiksi Es-piccoloklarinetti soi kvarttia korkeammalta kuin B-klarinetti. Äänet kirjoitetaan ja soitetaan kaikilla klarineteilla samoilta paikoilta, mutta ne soivat eri korkeudelta. Ajattelua helpottaa pianon käyttäminen esimerkkinä. Pianolla soitettu b on B-klarinetin c, pianolla soi-

tettu es on Es-piccoloklarinetin c jne. Yhtyesoittamisessa pientä lisävaivaa opettajalle tuovat stemmojen transponoinnit oikeisiin sävellajeihin.

Klarinettiperheen jäsenistä yleisimmin käytössä ovat B- ja A-klarinetit. Näitä pienempiä ja korkeammin soivia ovat C- ja Es-klarinetit. Harvemmin käytetty on mm. Es-alttoklarinetti, joka soi kvarttia matalammalta kuin B-klarineti. F-alttoklarinetti, jota kutsutaan myös basettitorveksi, soi kvinttiä matalammalta kuin B-klarineti. B-bassoklarinetti soi oktaavia matalammalta kuin B-klarineti ja kaikkein matalin, B-kontrabassoklarinetti, soi kaksi oktaavia matalammalta kuin B-klarineti.

3.3 Soittimen valinnasta

Soittimen valintaan tulisi etenkin alkuvaiheessa kiinnittää erityistä huomiota. Nykyinen suuntaus näyttää olevan, että yhä nuorempana aloitetaan soittoharrastus, jolloin B-klarineti on pienelle aloittelijalle kooltaan usein liian suuri. Klarinetinsoiton opiskelun aloitusikä on nykyään enimmäkseen 7-8 vuotta. Tällöin on aloituksessa otettava huomioon lapsen fyysinen koko ja hampaiston kehitys. Vähintään etuhampaiden tulee olla pysyvät. Jos ne eivät ole, hampaiston kehittymistä on vain odotettava. Mahdollisen pienen fyysisen koon voi sen sijaan kompensoida siten, että aloitetaan soittoharrastus sopivan kokoisella klarinetilla. Aloittavathan jousisoittajatkin pienemmillä soittimilla ja siirtyvät fyysisen koon kasvaessa asteittain isompiin soittimiin.

Olen ratkaissut em. ongelman aloittamalla pienten oppilaiden kanssa Es-piccoloklarinetilla. Yleisen käsityksen mukaan se on lapselle liian vaikea aloitussoitin. Kokemukseni mukaan Es-klarinetilla soiton aloittaminen on sujunut hyvin. Osa oppilaistani on suorittanut Perustason 1. tasosuorituksen Es-klarinetilla. Oppilaan varttuessa olemme siirtyneet C-klarinettiin, joka on vähän pienempi kuin yleisin B-klarineti. B-klarinettiin siirrytään sitten, kun oppilas on saavuttanut siihen riittävästi kokoa. Näin vältetään yleisiltä virheasunnoilta soitotekniikassa.

3.4 Yhtyeissä soittaminen

Yhtyeissä soittaminen alkaa heti kun oppilaalla on siihen tarvittava taitotaso. Klarinettiyhtyeeni rungon muodostavat Es-piccoloklarinetti, neljä B-klarinetiä, jotka voidaan myös tuplata, ja matalat klarinetit: alto-, basso- ja kontrabasso.

Yhtyeissä oppilaani tutustuvat isompiin klarinetteihin, tietysti fyysisen kokonsa salliessa. Meillä on käytössä neljä erilaista matalampaa klarinetiä: basettitorvi, Es-alttoklarinetti, bassoklarinetti ja kontrabassoklarinetti. Matalat klarinetit ovat oppilaille sivusoittimia normaalin B-klarinetin rinnalla. Valitsen niihin sopivat ja halukkaat soittajat. Matalien klarinettien soittaminen on lisä normaaliin soittoon. Näiden soittimien soittajat soittavat edelleen pääasiallisesti tavallista B-klarinetiä soittotunneilla ja sooloesityksissä.

Mielestäni on hyvä, että opiskelijat jo varhaisessa vaiheessa tutustuvat muihin-kin klarinettiperheen soittimiin ja mm. ilman käyttöön niissä. Musiikillisen yleisivistyksen kasvamisen lisäksi etenkin musiikkialan ammatteihin aikovia hyödyttää jo varhain saatu monipuolinen kokemus eri klarineteista. Erittäin tärkeänä pidän sitä, että alusta lähtien soittotunneilla opittua soittotaitoa voi käyttää hyödyksi. Vertaisoppimiskirjallisuuden mukaan tällainen lisää oppilaan motivaatiota ja kokemukseni on sama: siinä on mukana oppimisen ilo, hallinnan kokemus, osaamisen ja yhdessä tekemisen ilo. Yhtälailla lukemaan oppinut lapsi haluaa heti käytännössä käyttää uutta taitoaan ja taidossa harjaantuminen motivoi häntä.

3.5 Yhtyeiden muodostaminen

Miltei joka syksy klarinettiluokkani kokoonpano hieman muuttuu, joten heti alkusyksystä suunnittelen yhtyeitoiminnan uudeksi lukuvuodeksi oppilastilanteen perusteella. Varsinaiset soittotuntinsa lopettanut oppilas voi käydä soittamassa yhtyeessä, jolloin hän voi käyttää jo osaamiaan taitoja ja ylläpitää niitä. Musiikkiopistossa opitut taidot voivat olla alku elinikäiselle harrastukselle. Näille oppi-

laille mahdollisuus soittaa mukana yhtyeissä toimiikin siltana harrastemusiikin pariin siinä prosessissa, jossa he vähitellen kasvavat eroon musiikkiopistosta.

Yleensä muodostan suunnilleen samantasoisista, lyhyen aikaa soittaneista oppilaista trion tai kvartetin, jossa huomio on paljolti intonaatiossa. Tämä on helppoa, kun valitsen ohjelmistoon kappaleita, jotka eivät ole rytmisesti ja sormiteknisesti oppilaille liian haastavia. Pedagoginen havaintoni on, että triossa tai kvartetissa soittaminen parantaa näiden oppilaiden intonaatiota myös yksin soittamisessa.

Pidemmällä olevista oppilaista muodostan yleensä kvartetin, jossa käytetään B-klarinettien lisäksi klarinettiperheen muita soittimia, esim. altto- ja bassoklarinetteja. Näistä kahdesta eritasoisesta ryhmästä muodostan isomman klarinettiyhtyeen, jossa ovat mukana kaikki klarinettiperheen jäsenet. Yhtyeeseen voi tulla mukaan myös duo, joka on soittanut puoli vuotta yhdessä. Muodostan joskus tällaisia duoja vasta-alkajista. Tässä, noin kymmenen hengen klarinettiyhtyeessä, olen huomannut muodostuvan vertaisoppimista hyvässä muodossa ottaen huomioon soittajien tasoerot.

Klarinettiluokan ”mestarit” soittavat lisäksi muodostamissani yhtyeissä muiden orkesterisoittimien kanssa. Pianisteja on mukana harvoin, koska jostain syystä sopivia ei ole löytynyt, vaikka heitä on työpaikallani ylivoimaisesti eniten.

Puhallinorkesterissa soittavat kaikki ison klarinettiyhtyeen jäsenet. He sopeutuvat siellä soittamaan loistavasti, koska heillä on jo niin pitkä kokemus alkumetreiltä lähtien muiden kanssa yhdessä soittamisesta.

Tämä hyväksi havaitsemani metodi myös sitouttaa oppilaat hyvin soittoharrastukseen, sillä heidän vaihtuvuutensa luokassani on pientä.

4 VERTAISOPPIMISEEN LIITTYVÄT MAHDOLLISUUDET

4.1 Soitonopiskelun motivaatio

Mikä saa lapset ja nuoret aloittamaan soitonopiskelun ja jatkamaan sitä sinnikkäästi? Soitonopiskelu on luonteeltaan erittäin pitkäjänteistä toimintaa, jossa rakennetaan eri osa-alueita vähitellen. Soittotunneilla harjoitellaan instrumentin teknistä hallintaa, musiikin sisältöön tutustumista ja sen esiintuomista, esityskäytäntöjä ja tulkintojen hiomista. Jo vähäinenkin edistyminen ja uuden asian oppiminen saattaa ilahduttaa ja viedä eteenpäin innostusta soittamiseen. Tällaisesta positiivisesta oppimisen kokemuksesta saattaa löytyä syy toiminnan jatkamiselle.

Erja Kosonen erottaa artikkelissaan Musiikkiharrastusten motivaatio nuorten soittamiselle kolme eri motiiviryhmää: musiikilliset motiivit, suoritus- ja saavutusmotiivit sekä vuorovaikutusmotiivit (Kosonen 2010, 304–305). Musiikillisia motiiveja ovat esim. omakohtainen kiinnostus musiikkiin, soitettavan musiikin tuottamat elämykset ja soittamisen ilo, mielihyvän tunne eri muodoissaan ja soittamisen terapeuttinen merkitys. Näissä keskitytään itseen ja yksin soittamiseen. Kokemukset omasta pystyvyydestä ja hallinnan tunteesta liittyvät puolestaan suoritus- ja saavutusmotiiveihin. Vuorovaikutusmotiiveja ovat mm. kontakti opettajaan ja siihen liittyvä opettajan mallivaikutus sekä opettajalta saatu tuki ja kannustus. Myös yhteismusisointi on vahva vuorovaikutusmotiivi, joka liittyy etenkin orkesterisoittimiin ja niiden perinteisiin. Kososen mukaan musiikkiharrastajan motivaatio koostuu yleensä kaikista edellä mainituista motiivityypeistä (Kosonen 2010, 305). Tällöin on vertaisoppimisen näkökulmasta erityisen tärkeää, että opettaja korostaa vuorovaikutusmotiiveja motivoidessaan oppilaitaan. Sekä kyselystäni välittyvä oppilaiden yhteissoitosta kokema mielihyvä että oma kokemukseni tukevat tätä näkemystä. Kyselyssäni puolet vastaajista on sitä mieltä, että soittaminen yhtyeessä on erilaista: rennompaa, vapaampaa, mukavampaa tai erittäin kivaa verrattuna soittamiseen soittotunnilla tai säestyksessä. Viisi kahdeksasta näkee, että tämä johtuu soittokavereista. Muita yksittäisiä syi-

tä yhtyeessä soittamisen erilaisuuteen mainitaan seuraavasti: kappaleet ovat yleensä hieman helpompia kuin soolokappaleet, yhtyesoitossa myös oppii paljon, yhtyesoitossa saa apua monilta. Yksi vastaaja toteaa, että yhtyeessä on tärkeää ottaa toiset huomioon ja ymmärtää oma roolinsa kokonaisuudessa. Lisäksi yksi vastaaja huomioi, että yhtyesoitossa intonaatioon keskittyy enemmän.

4.2 Ryhmässä työskentely

Ryhmässä työskentelyn onnistumisen edellytys on hyvä yhteishenki. Kyselyssäni tiedustelin vastaajien näkemystä siitä millainen yhteishenki on klarinettiyhdyteen harjoituksissa. Kaikkien kahdeksan mielestä se on hyvä tai vällan mainio tai mukava tai hauska. Kaksi vastaajaa täsmentää vastaustaan toteamalla sen olevan lähes aina hyvä tai yleensä hyvä.

”Opintojen alkumetreillä ikimuistoisia musiikkikokemuksia on syntynyt yhteismusisoinnin ja oman pystyvyyden tunteen myötä.” (Kosonen 2010, 304). Kyselyni vahvistaa tämän. Kysyessäni ensimmäisen yhtyesoitokerran muistoista kuusi oppilasta kahdeksasta kokee yhteismusisoinnin aloittamisen hyvin myönteisenä.

Se oli hauskinda soitossa ja on vieläkin.

Kolme vastanneista muistaa aloituksen jotenkin jännittävänä tai erilaisena ja yksi heistä muistaa pohtineensa, ettei ollut varma oliko itse tarpeeksi hyvä soittaja. Toinen heistä muistaa jännittäneensä omaa vuoroaan, mutta koki silti, että kivoja kappaleita oli kiva soittaa yhtyeessä. Vain yksi jätti kysymyksen kokonaan vastaamatta.

Oppilaan narsistisen ekonomian on oltava kyllin vakaa, jotta oman vajavaisuuden kohtaaminen olisi mahdollista. Tällöin oppilas ei koe epäonnistumistaan tunteilanteessa omana huonoutena, vaan taidon puutteena, joka on mahdollista korjata (Kurkela 1993, 285). Mielestäni yhteissoittotilanteessa oppilaiden ”sosiaalinen narsistinen ekonomia” on korkeammalla verrattuna tavalliseen soittotun-

titilanteeseen, jossa ollaan aikuisen opettajan kanssa kahdestaan. Myös oppilaan oma tuntemus osaamisesta eroaa eri tilanteissa: yhtyeessä, yksin tai pianosäestyksen kanssa soittaessa. Kyselystäni ilmeni, että ylivoimaisesti helpoimmalta tuntuu soittaa yhtyeessä; kaikki kahdeksan ilmaisevat tuntemuksensa osaamisestaan tällöin olevan hyvä. Yksi vastaaja toteaa, että hänen osaamisensa suorastaan korostuu yhtyesoitossa. Kolme vastaajaa mainitsee, että soitettavat kappaleet ovat sopivan helppoja. Yksi vastaaja tuntee olevansa osa kokonaisuutta.

Myös yksin soittaessa tuntemus osaamisesta on kaikilla hyvä, mutta siinä koetaan olevan enemmän haastavuutta. Viisi vastaajaa täsmentää vastaustaan mainitsemalla jonkin haasteen esim. että virheet tulevat enemmän esille tai että kappaleet ovat vaikeita. Yksi toteaa, että kuitenkin siinä oppii parhaiten. Toinen puolestaan mainitsee, että enemmän harjoitusta tarvitaan ja kolmannen mielestä yksinsoittaminen ei ole aina kivaa.

Säestystunneilla pianon kanssa soittaminen koetaan kaikkien vaikeimmaksi. Oma osaaminen tuntuu tällöin varauksetta hyvältä vain kahdesta vastaajasta. Lisäksi kolmen vastaajan mukaan oma osaaminen tuntuu hyvältä, mutta he esittävät siihen joitain varauksia esim. harjoittelua tarvitaan. Vain yksi vastaaja luonnehtii osaamistaan pianon kanssa heikoksi. Yksi vastaaja ilmoittaa, ettei oikeastaan soita pianon kanssa. Poikkeuksen yleisestä linjasta tekee vain yksi vastaaja, joka kertoo, että pianon kanssa soittaessa hänen soolo-osaamisensa korostuu.

Kysyin pelkäävätkö oppilaat soittavansa väärin yhtyeessä. Kävi ilmi, että vastaajista kukaan ei pelkää. Viisi kahdeksasta on selkeitä ei-vastauksia, kolmella on pientä varausta (ei yleensä, ei paljoa, pelkäsi ennen yhtyeessä yksinsoittamista). Yhteissoittomme ilmapiiriä kuvaa hyvin suora lainaus eräästä vastauksesta:

Pelkäätkö soittavasi väärin yhtyeessä? En, koska ei siitä kukaan pahastu.

Itsetunto on korkeammalla mukavassa kaverijoukossa. Vanha sanonta ”joukossa tyhmyys tiivistyy” voi mielestäni kääntyä päinvastaiseksi. Joukossa oppimi-

nen tiivistyy. Itsetunto nousee kun saa neuvoa kaveria ja tuntee osaavansa. Pedagoginen havaintoni on, että yhteissoittoon osallistuvista oppilaistani kehittyvät vastuullisia ja he huolehtivat soiton laadusta, myös muiden osalta. Tämä on siten oikeaa kamarimusiikillista soittamista.

5 VERTAISOPPIMISEEN LIITTYVÄT PEDAGOGISET HAASTEET

5.1 Soitonopiskelun motivaatioon liittyvät haasteet

Soitonopiskelun motivaatioon vaikuttavat useat eri tekijät. Mikäli soittoharrastus on vanhempien valinta eikä ollenkaan lapsen oma, se päättyy yleensä melko pian. Joka tapauksessa lapsen oman kiinnostuksen säilyttäminen on jatkuva pedagoginen haaste myös opettajalle. Opettajan tulee löytää jokaiselle yksilölle pedagogisesti ja taiteellisesti sopivaa ohjelmistoa. Kun lyhyen tähtäimen tavoitteet ovat linjassa opettajan pitkän tähtäimen suunnitelman kanssa, tapahtuu oppilaan oppiminen kuin huomaamatta.

Myös eri ikävaiheet voivat vaikuttaa motivaatioon. Esimerkiksi joskus murrosikäiselle skeittaaminen on katu-uskottavampi harrastus kuin puhallinsoitto.

Miten saada oppilas nauttimaan musiikista? Optimikokemus on flow-kokemus, jota leimaa suorastaan hurmioituminen ilman ajan, paikan ja hallinnan rajoituksia. Kososen mukaan joillekin opiskelijoille edellytys optimikokemukselle on yksinäisyys – on vain soittaja ja musiikki. Joillekin taas edellytyksenä on yhdessä musisointi, soittaminen yhdessä, mutta kuitenkin kuin yksi soitin (Kosonen 2010, 305). Tällöin pedagoginen haaste opettajalle on osata erottaa yksilöllisesti jokaisen soittajan kohdalla se, kummasta persoonallisuudesta kussakin tapauksessa on kyse: yksinäisyydestä nauttivasta vai yhteistyössä huumansa saavuttavasta. Oman kokemukseni mukaan valtaenemmistö oppilaistani on ollut niitä, jotka nauttivat yhteissoiton kautta saavutettavasta huumasta.

5.2 Ryhmässä työskentelyyn liittyvät haasteet

Ryhmässä työskentelyyn liittyy laaja kirjo monentasoisia haasteita, joista ryhmän sisäinen kilpailu on yksi kiintoisimmista. Mm. Normanin Triplettin mukaan

suoritus paranee muiden läsnä ollessa, vaikka suorittajia ei kehoitakaan kilpailemaan (Aho 2009, 112).

Kyselyssäni halusin saada selville onko ryhmän sisällä kilpailua ja miten se ilmenee. Kysyin tätä kahdella tavalla, epäsuorasti ja suorasti. Epäsuorasti lähestyin asiaa kysymällä yhtyeen stemmajaon merkityksestä. Kahdeksasta kaksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Lopuista kuudesta neljä kertoo, ettei sillä ole heille väliä mitä stemmaa he yhtyeessä soittavat. Sen sijaan kahdelle asia on tärkeä. Toinen heistä toteaa, että oikea haastavuus nuoteissa tuo motivaation. Suoraan kysymykseeni onko klarinettiyhtyeessä kilpailua kuusi kahdeksasta vastaa, että sitä ei ole, mutta kahden vastaajan mielestä sitä on. Toinen näistä täsmentää, että se on normaalia tervettä kilpailua ykkösstemmoista. Tämän perusteella päättelen, että nykyisen ryhmän sisällä ei vallitse mainittavaa kilpailua. Kokemukseni mukaan tilanne vaihtelee, sillä joidenkin ryhmien kohdalla sitä on ollut havaittavissa.

Mahdollisen epäterveen kilpailun lisäksi ryhmässä työskentelyyn sisältyy laajasti muitakin haasteita. Eri-ikäisistä ja eri taitotasolla olevista soittajista kootun yhtyeen johtaminen on eräänlaista palapeliä, mm. eri-ikäisillä on erilainen keskittymiskyky. Tämänkaltaisten haasteiden ratkaisemisissa kokemukseni mukaan auttaa se, että yhtyeen johtaja saa jokaisen tuntemaan, että hän on tärkeä ja juuri hänen panoksensa on tarpeellinen. Jokaista tulee arvostaa.

Myös käytännön kysymykset, kuten aikatauluttaminen eri-ikäisten kesken, asetavat omat haasteensa. Itse nuottimateriaaliin liittyvät asiat, kuten nuottien saatavuus, hankinta ja musiikin sovittaminen kokoonpanoille sopivaksi vievät aikaa. Olen huomannut, että nuottimateriaaliin ei suhtauduta samalla huolellisuudella kuin aiemmin. Joudun ottamaan jatkuvasti oppilailleni nuottikopioita stemmoista, koska niitä vain katoaa. Alkuperäiset nuotit säilytän huolellisesti omassa kansiossani.

6 YHTEENVETOA

Olen edellä pohtinut vertaisoppimisen edistäviä vaikutuksia soitonoppimiseen sekä sitä miten klarinetinsoiton opiskelija kokee yhteissoiton yksilöllisten soittotuntiansa lisänä.

Aluksi vertaisoppiminen alkoi kiinnostaa huomattavasti klarinettiopiskelijoideni käyttäytyvän vapaammin yhteissoittotilanteissa kuin omalla yksityistunnilla. Lapset keskustelivat toistensa kanssa soittoon liittyvistä asioista. Pidemmällä olevat oppilaat neuvoivat mielellään nuorempiaan. Päästyäni alkuun aloin kehittää omaa opetustani niin, että otin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa mukaan yhdessä soittamisen. Olennaista opetuksessani on ollut tinkimätön ja työtä säästelemätön pyrkiminen laadukkaaseen lopputulokseen.

Halusin kyselyllä selvittää oman klarinettiopiskelijaluokkani oppilailta miten vertaisoppiminen kamarimusiikkia soitettaessa vaikuttaa oppimiseen ja motivaatioon soitonopiskelussa. Kyselyni tulokset tukevat kokemukseen perustuvaa lähtöolettamustani siitä, että vertaisoppiminen yhteissoiton myötä vaikuttaa klarinetinsoiton oppimiseen positiivisesti. Yhdessä soittaminen tuo iloa elämään ja lisää motivaatiota. Vertaisoppiminen luo positiivista kilpailua ryhmän sisään. Yhdessä soittaminen totuttaa muiden kanssa työskentelyyn ja opettaa pitkäjänteistä työntekoa. Lisäksi se edistää musiikillista kehitystä: mitä nuorempana tottuu muiden kanssa yhdessä soittamiseen sitä paremmiksi hioutuvat ne taidot, joita tarvitaan orkestereissa ja jopa musiikin ammattilaistasolla. Hyvät opetustulokset ja onnistuneet konsertit voivat osaltaan innostaa muitakin soittoharrastuksen pariin.

Aihetta pohtiessani huomasin kuinka tärkeää soitonopettajien olisi näyttää oppilaille esimerkkiä yhteistyöstä musisoimalla yhdessä toisten soitonopettajien ja muiden muusikoiden kanssa. Lisäksi se veisi soitonopettajien omaa musiikillista kehitystä eteenpäin.

Opettajien esimerkki nousi esiin myös koulumaailmassa pohjoisen poikia koskevassa tutkimuksessa:

Hankkeessa saadut kokemukset vahvistivat käsitystä, jonka mukaan opettajien oppiminen tehostuu, jos se tapahtuu yhdessä; toiset opettajat voivat toimia tärkeinä peileinä ja kriittisinä ystävinä, jos luokan ovet avataan mahdollistamaan kollegiaalinen havainnointi, oppiminen ja tuki. (Lopuksi: Mitä opimme pohjoisen poikien koulunkäynnistä ja sen edistämisestä 2011, 230).

Koko elinikäisen muusikkona kasvamisen läpäisee yhteisöllisyyden punainen lanka: yhdessä soittaen alkeista ammattilaiseksi.

LÄHTEET

Aho, K. 2009. Kamarimusiikin taito. Nurmes: Classicus Oy.

De Lisi, R. 2002. From marbles to Instant Messenger™: Implications of Piaget's ideas about peer learning. *Theory into Practice* 41 (1), 5–12.

Heikkinen, H.L.T., Jokinen H., Markkanen I., Tynjälä P. (toim.) 2012. Osaaminen jakoon: vertaisryhmämentorointi opetuslalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kaskinen, H. 2010 Vertaisoppiminen palkitsee. Viitattu 14.10.2013.

http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2010_03/PAGE1.HTM

Korkeamäki, R-L. 2006 Lapset toistensa opettajina. Teoksesta K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & Puttonen (toim.) Kasvatustieteellisiä julkaisuja 27. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kosonen, E. 2010. Musiikkiharrastusten motivaatio. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena.

Laukkanen, M. 2011. Lumileikkejä armeijatyylisiin: poikana pohjoisessa kyläkoulussa. Teoksessa Lauriala, A. (toim.) Koulu ja pohjoisen pojat. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 27. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lauriala, A. & Kotilainen M-R. 2011. Koulujen kehittämistyö. Teoksessa Lauriala, A. 2011 (toim.) Koulu ja pohjoisen pojat. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 27. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lopuksi: Mitä opimme pohjoisen poikien koulunkäynnistä ja sen edistämisestä 2011. Teoksessa Lauriala, A. (toim.) Koulu ja pohjoisen pojat. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 27. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Louhivuori, J. 2009. Näkökulmia musiikkikasvatukseen merkityksiin. Teoksessa Louhivuori, J.; Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Suomen Musiikkikasvatusseura-FiSME r.y.

Opetushallitus 2002. Määräys 41/011/2002 Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

Opetushallitus 2005. Määräys 43/011/2005 Taiteen perusopetuksen musiikin yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

Liite 1. Kyselylomake

Laadin kyselyn oman klarinettiluokkani oppilaille siitä miten vertaisoppiminen kamarimusiikkia soittaessa vaikuttaa oppimiseen ja motivaatioon soitonopiskelussa. Klarinettiluokkani oppilaista valitsin kyselyn vastaajiksi kaikki ne, joilla on tarpeeksi kokemusta yhteissoitosta, yhteensä kahdeksan henkilöä.

KYSYMYKSET

1. Minkälaisia muistoja sinulla on siitä kun soitit ensimmäistä kertaa klarinettiyhtyeessä?
2. Miten kuvailisit soittamista yhtyeessä verrattuna soittamiseen soittotunnilla tai säestyksessä?
3. Millainen on oma tuntemuksesi osaamisestasi kun soitat
 - a) yhtyeessä
 - b) yksin
 - c) pianosäestyksen kanssa?
4. Pelkäätkö soittavasi väärin yhtyeessä?
5. Minkälainen merkitys stemmajaolla sinulle on kun soitat yhtyeessä?
6. Onko klarinettiyhtyeessä mielestäsi kilpailua?
7. Jos on kilpailua, millaista se on?
8. Millainen yhteishenki on klarinettiyhtyeen harjoituksissa?
9. Oletko saanut ystäviä soittokavereista?
10. Autatko mielelläsi kaveria klarinettiyhtyeessä?
11. Oletko itse saanut apua yhtyeessä soittaessasi, esim. sormituksissa?
12. Jos olet itse saanut apua, missä asioissa? ?

Kuvat

Kuva 1. Yhdessä soitto soi.

Kuva 2. Vertaisoppimista.

Kuva 3. Mukavaa yhdessäoloa.